

Perustuslakivaliokunta
Sosiaali- ja terveysvaliokunta
Hallintovaliokunta
Sivistysvaliokunta

Viite: Lausunto hallituksen esitysluonnoksesta eduskunnalle hyvinvointialueiden perustamista ja sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen järjestämisen uudistusta koskevaksi lainsäädännöksi sekä Euroopan paikallisen itsehallinnon peruskirjan 12 ja 13 artiklan mukaisen ilmoituksen antamiseksi HE 241/2020

Kuurojen Liitto ry kiittää mahdollisuudesta esittää lausuntonsa nyt käsiteltävänä olevasta hallituksen esityksestä sote-järjestämislaiksi. Lausunnossa pitäydytään kielellisten oikeuksien tarkastelussa ja koska aihe on läpileikkaava, lausunto lähetetään samanaikaisesti usealle valiokunnalle. Hallituksen esityksessä arvioidaan kielellisiä vaikutuksia myös viittomakielten osalta aiempaa laajemmin kuten perustuslakivaliokunta on edellyttänyt.

Haluamme kuitenkin kiinnittää eduskunnan huomion siihen, että vaikka vaikutuksia on arvioitu, HE ei turvaa viittomakieltä käyttävien mahdollisuuksia käyttää omaa kieltään sosiaali- ja terveyspalveluissa siten kuin PL 17.3 § ja viittomakielilain (359/2015) 3 § ja YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista edellyttävät. Tämä vaarantaa sekä potilasturvallisuuden että viittomakielisten henkilöiden yhdenvertaisen pääsyn ja kohtelun sosiaali- ja palveluissa.

Kielellisten oikeuksien tosiasiallinen toteutuminen

HE järjestämislaiksi 5 §:n PALVELUJEN KIELI 3 momentti on edelleen erittäin ongelmallinen, sillä siinä ehdotetaan: *“palveluja annettaessa [on] mahdollisuuksien mukaan huolehdittava tulkitsemisesta ja tulkin hankkimisesta”*. Momentti ei sisällä nimenomaista mainintaa viittomakielestä. Kielellisten oikeuksien toteutumisen kannalta viittomakielen mainitseminen yksinomaan yksityiskohtaisissa perusteluissa ei ole riittävää.

Oikeusministeriön tuore Viittomakielibarometri 2020¹ selvitti kansalaiskyselyllä, miten kielelliset oikeudet ovat heidän kohdallaan toteutuneet. Tutkimuksen perusteella 87 % viittomakielisten asioimistilanteista on sellaisia, joissa viranomainen tai julkisen palvelun toimihenkilö ei ole toiminut lainsäädännön edellyttämällä tavalla, ja asiakas joutuu tilaamaan tulkin viranomaisen puolesta. Tämä on vastoin viittomakielilain (359/2015) 3 §:ssä säädettyä, oma-aloitteisia ja aktiivisia toimia edellyttävän *viranomaisen edistämisvelvoitetta*.

¹ Oikeusministeriön julkaisuja, Selvityksiä ja ohjeita 2021:4; <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/162839>, ks. s. 53–54.

Kuten Kuurojen Liitto on toistuvasti tuonut esiin aiempia sote-esityksiä käsiteltäessä (ja johon myös perustuslakivaliokunta on toistuvasti kiinnittänyt huomiota), lakiviittaus sosiaalihuollon asiakaslain 5 §:n mukaiseen tulkittamiseen ”mahdollisuuksien mukaan” osoittaa ns. tyhjään ruutuun. Jos tulkkauksen järjestämisen arviointi jää edelleen sattumanvaraisen sosiaali- tai terveyspalvelujen työntekijän harkinnan varaan, riski viittomakielisen kuuron potilaan tai asiakkaan syrjinnästä kasvaa.

Säännöksen rinnalla on samanaikaisesti tulkittava yhdenvertaisuuslain (1325/2014) 15 §:n velvoitetta vammaiselle henkilölle järjestettävistä kohtuullisista mukautuksista, kuten viittomakielen tulkkauksesta. Saman lain 8 § 2 momentin mukaan kohtuullisten mukautusten epäminen on syrjintää. Lainsäädäntö ei saa mahdollistaa syrjintää, joten esitämme

lisäyksiä HE järjestämislaiksi 5 §:n 3 momenttiin:

(3 mom) Suomalaisen ja suomenruotsalaisen viittomakielen käyttö on huomioitava sekä omakielisen palvelun että tulkkauksen järjestämisessä hyvinvointialueilla. Jos sosiaali- tai terveydenhuollon henkilöstö ei hallitse asiakkaan käyttämää kieltä tai asiakas ei vammaisuuden vuoksi voi tulla ymmärretyksi, on palveluja annettaessa sen lisäksi, mitä 1 ja 2 momentissa säädetään, huolehdittava tulkin hankkimisesta tulkkauksen järjestämisestä yhdenvertaisuuslaissa (1325/2014) ja viittomakielilaissa (359/2015) sekä YK:n yleissopimuksessa vammaisten henkilöiden oikeuksista (SopS 26–27/2016) tarkoitetulla tavalla.

Perustelut:

Tehtävä huolehtia omakielisistä palveluista ja järjestää tulkkaus on aiempaan sääntelyyn ja käytäntöihin nähden uusi ja olennaisesti nykytilaa muuttava, joten se tulee ilmaista selkeästi myös pykälätasolla eikä vain järjestämislain 5 § 3 momenttia koskevissa yksityiskohtaisissa perusteluissa. Käytännössä lakia soveltavat viranomaiset eivät välttämättä etsi lisätietoa hallituksen esityksestä, mikäli itse pykäläteksti on sisällöltään sama kuin aiemmin – huomio kiinnittyy uusiin, muutettuihin pykäliin, joita on paljon. Viittomakielibarometrin 2020 perusteella voidaan todeta, että viranomaisten tietoisuus viittomakieltä käyttävien oikeudesta saada viittomakielen tulkkausta ja viranomaisen velvollisuudesta järjestää tulkkausta on heikkoa.

Asiallisesti kyse on myös järjestämislain 4 §:n yksityiskohtaisissa perusteluissa mainitusta kielellisestä saavutettavuudesta. HE-luonnoksessa on asianmukaisesti kuvattu kielellisen saavutettavuuden käsitettä, joten 4 §:n ja 5 §:n säännösten on oltava ristiriidattomia. Selvyyden vuoksi ja viranomaisten tietoisuuden lisäämiseksi on tarpeen nostaa myös pykälätasolla esiin YK:n vammaissopimus ja sitä toimeenpanevan yhdenvertaisuuslain sisältämä sääntely sekä viittomakielilaki. Perustuslakivaliokunnan mukaan myös kansainvälisen sopimuksen asiasisältöistä voimaansaattamistapaa käytettäessä tulee laista käydä ilmi sen luonne tietyn kansainvälisen velvoitteen voimaansaattamislakina. Tämä toteutetaan pääsääntöisesti ottamalla asiasta nimenomainen maininta johonkin lain pykälään (ks. Valtiosopimusopas). Muutos edellyttää ainakin asiakas- ja potilaslakien tarkistamista tältä osin sekä säännöksiä siitä, miten hyvinvointialueet seuraavat ja arvioivat velvoitteen toteutumista.

Osaamiskeskukset

Kuurojen Liitto ry kannattaa Vammaisfoorumin ehdottamia vammaisasioiden osaamiskeskuksia ja edellyttää, että näissä osaamiskeskuksissa tulee olla myös viittomakieltä osaavia ammattilaisia. Mielestämme ei ole tarkoituksenmukaista, että osaamiskeskuksia olisi maassamme yhtä paljon kuin hyvinvointialueita; realistinen osaamiskeskusten lukumäärä olisi viisi. Näin kuhunkin osaamiskeskukseen voisi löytyä riittävä määrä asiantuntijoita palvelemaan hyvinvointialueiden tiedontarpeita vammaisasioiden osalta. Viittomakieltä osaavan ammattilaisen tulisi neuvoa hyvinvointialueen viranomaisia viittomakielisten osalta omakielisten palveluiden tarjonnasta sekä tulkkauspalveluasioissa. Lisäksi viittomakieltä osaavien sote-ammattilaisten koordinointi ja tehokkaampi hyödyntäminen viittomakieltä käyttävien palveluissa tulisi olla osaamiskeskusten vastuulla.

Lopuksi: tulkkauspalveluiden kokonaisarvioinnilla on kiire

Kuurojen Liitto ry toteaa tässä yhteydessä, että tulkkauspalvelulaki on ollut voimassa jo yli 10 vuotta, mutta sen toimivuutta ja suhdetta muuhun tulkkausta koskevaan lainsäädäntöön ei ole kertaakaan arvioitu. Kuten Kuurojen Liiton keräämä kokemustieto asiakaskunnalta ja Viittomakielibarometri 2020 osoittavat, viranomaiset eivät tunnista esimerkiksi hallintolain, potilaslain tai asiakaslain antamaa velvoitettaan järjestää tulkkaus ja tulkitseminen. Myös varhaiskasvatuslain ja perusopetuslain suhde ns. opiskelutulkkauksen osalta on ajoittain epäselvä ja vaarantaa viittomakielisten lasten ja nuorten mahdollisuuksia opiskella.

Nykyisellään toissijainen tulkkauspalvelulaki on käytännössä muodostunut ensisijaiseksi laiksi, jonka perusteella tulkkausta yhteiskunnassa järjestetään. Sosiaali- ja terveystieteiden uudistuessa olisi korkea aika arvioida maamme tulkkauspalveluiden kokonaisuutta sekä mahdollisia tulkkauspalvelulain muutostarpeita.

Helsingissä 15.2.2021

Kaisa Alanne
johtaja

Kuurojen
Liitto ry

PL 57
(Ilkantie 4)
00401 Helsinki

P. 09 58031
www.kuurojenliitto.fi
Y-TUNNUS 0213564-6